

VITALNOST SUVREMENOG RUSKOG KAZALIŠTA

Festival Zlatna maska, Moskva, 2008.

Bez miraza

PREMIJERE

RAZGOVORI

PROTUKRITIKA

MEĐUNARODNA
SCENA

FESTIVALI

TEMAT

PRODUKCIJA

ISTRAŽIVANJE

TEORIJA

SJEĆANJA

NOVE

KNJIGE

DRAME

Zlatna maska, najveći europski nacionalni festival, svake godine unutar gotovo mjesec trajanja jedan dugi vikend izdvoji za predstavljanje najzanimljivijih produkcija inozemnim gostima, što izravno rezultira brojnim gostovanjima ruskih predstava na festivalima izvan granica ove velike zemlje. U izboru Marine Davidove *Russian Case* i ove je godine predstavio dvadesetak, većinom dramskih predstava koje su još jednom dokazale vitalnost suvremenog ruskog kazališta. I opet je bila vidljiva jedna činjenica: nadmoć ruskog kazališta dolazi iz neobičnog sruza starijih redatelja, redom kazališnih legendi koji su i pedagozi sa svojim majstorskim radionicama (Fomenko, Vasilev, Ljubimov, Ginkas, Dodin...) i mlade garde, često njihovih učenika, koju čine Karbauskis, Rižakov, Epelbaum, Bujakov, Krimov, Erenburg, Viripajev...

Starosnu podjelu treba shvatiti uvjetno jer su neka od novih redateljskih imena u četrdesetima, ali su redatelja u sebi otkrili tek nedavno, nakon duго godina bavljenja sasvim drugim poslom, ponekad likovnim, a ponekad i – liječničkim. Sudeći po odgledanim produkcijama, ove su godine dominirali mladi. Pjotr Fomenko razočarao me krajnje konvencionalnom vizijom drame *Bez miraza* Aleksandra Ostrovskog, koja se, iako savršeno glumački dotjerana i redateljski precizna, ipak *razvlači* kroz četiri duga sata. Naravno, moj sud ne smeta ruskoj publici koja i dalje u Fomenku gleda boга pa prosječne ulaznice za njegovo novo kazalište koštaju između 200 i 500 kuna (ima i skupljih) i obično se čekaju i po tri mjeseca. No, studenti na Fomenkove predstave ulaze besplatno pa rusko kazalište ipak nije potpuno podleglo pravilima konzumerizma i tržišta.

Kama Ginkas, koji je posljednjih godina napravio seriju odličnih predstava, odlučio se konačno pozabaviti suvremenim tekstom, a ne (ruskim) klasicima, a rezultat nastao po Koltesovu *Robertu Zuccu* sasvim je osrednji. Nakon čudesnih produkcija poput *Crnog monaha*, *K. I. iz Zločina i kazne*, *Snova o egzilu* ili *Dame s psićem*, *Roberto Zucco* doima se tek blijedom slikom velikoga majstora. Ne osobito inventivna i nekako sama sebi svrha, ova će produkcija vjerojatno Ginkasa vratiti onamo gdje je najbolji i gdje je na trenutak pauzirao: ruskim klasicima.

Čast stare garde – ali i tvrdnju da su još uvijek i te kako vitalni – sačuvao je Lev Dodin koji je po prozi *Život i sudbina* – bibliji ruske disidentske literature – Vasilija Grossma na napravio istoimenu predstavu u francusko-ruskoj koprodukciji, impresivnu fresku jednog razdoblja. Predstavi je na kraju *Zlatne maske* pripala glavna nagrada za najbolju veliku predstavu.

Mladi naraštaj ruskih redatelja – ili oni koji to izvorno nisu, ali se režijom vrlo uspješno bave – meni je

uvijek zanimljiviji svojim istraživanjima. Tridesetpetgodišnji Litavec Mindaugas Karbauskis, koji je završio Fomenkovu majstorsku radionicu i zatim ostao u Moskvi, već nekoliko godina predstavlja se zanimljivim produkcijama, u pravilu temeljenim na ruskoj prozi 20. stoljeća, koje spajaju minucioznost, izvanredan rad s glumcima i atraktivnu vizualnost. Ove godine njegova *Priča o sretnoj Moskvi*, obrada proze Andreja Platonova, osim što bitno nadograđuje ideje Platonova otkriva redatelja koji je izdanak stare ruske psihološke škole koja potječe od Stanislavskog, ali koja u klasični izraz inkorporira moderan duh. Baš kao i njegova produkcija *Sedmorica obješenih* i ova odaje izuzetnog redatelja pa nije slučajno da je Karbauskis zaslužio festivalsku nagradu za najbolju režiju.

No, možda najzanimljivija produkcija stigla je iz Magitogorsk, rudarskog mjesta na Uralu za koje ni većina Rusa nikad nije čula. Tamo je u sasvim marginaliziranom *Dramskom kazalištu "Puškin"* Lev Erenburg režirao *Oluju* Ostrovskeg postigavši izniman uspjeh, jer je mali provincijski teatar doveo do Olimpa – produkcija je zaslužila nagradu za najbolju *malu* predstavu. Iskreno, epitet *mala* može proći vjerojatno samo ako se usporedi s Dodinovom freskom *Život i sudbina*, koja je nagradu dobila za veliku produkciju. *Oluja* je zapravo velika ansambel predstava sa spektakularnom scenografijom, koja uključuje i jezero pa je *mali* u ovom slučaju krajnje relativan pojam. Erenburg je inače – liječnik, koji se posljednjih godina počeo pomalo baviti i režijom, što je apsolutno nevjerojatna činjenica. Dugo nisam gledao predstavu koja je ovako redateljski doradana i precizna, u kojoj svaka scena ima svoj dramaturški luk, a glumci – točnošću, maštom i zaigranošću, premda dosad nepoznati široj javnosti – definitivno dokazuju da nisu nimalo provincijski.

Ni Dmitrij Krinov zapravo ne dolazi iz redateljskog okruženja, ne računamo li obiteljsko, jer mu otac je legendarni Anatolij Efros. Krinov je već trideset godina scenograf i slikar koji se prije tri godine počeo baviti i režijom, radeći predstave sa svojim studentima u *Školi dramske umjetnosti* Anatolija Vasiljeva. Njegov *Donki Hot*, poigravanje sa Cervantesovim mitskim junakom, bio je prava senzacija prije dvije godine, no nova produkcija naslovljena *Krava* – još jedna predstava temeljena na prozi Platonova – nije ponovila taj uspjeh jer joj unatoč studentskoj zai-

granosti nedostaje dramaturška konzistentnost. Zato je njegov *Demon. Pogled odозgor*, još jedna izvedba kojom se predstavio na *Russian Caseu*, originalno iščitavanje proze Gogolja, Tolstoja, Ljermontova i vizualnosti Chagalla u začudnoj oktogonalnoj dvorani novog Vasiljevog kazališta. Zaigran kao uvijek, Krinov sa svojim studentima uspijeva imaginaciju istražiti i osloboditi do krajnjih granica, ne zaboravljajući, međutim, ni u jednom trenutku dramski i glumački zanat pa je malo koga začudilo da je *Demon* dobio festivalsku nagradu za inovaciju.

Puno se kazališno zanimljivih stvari događa u Rusiji, a gotovo sva izlaze iz *kabanice* poznatih škola ili majstorskih klasa. *Optimus Mundus* zove se jedno od najugodnijih festivalskih iznenađenja, a došlo je od studenta, opet iz Škole dramske umjetnosti, učenika Vasiljeva i Krimova. Arsenij Epelbaum (i opet sin poznatoga Ilje Epelbauma i jednako poznate Maje Krasnopoljskaje, osnivača moskovskog teatra sjena) se s grupom glumaca, također studenata, zaigrao klasicima, slobodno se poigravajući Puškinom i Shakespeareom. Samo 16 gledatelja podijeljeno je u nekoliko grupa i prolaze kroz različite intimne situacije, ulaze u krevet s Dezdemonom i Othellom, pomažu Don Juanu u obračunu s prijetećim kipom, ispijaju zdravice s junacima, goste se zakuskom koju je glumici donijela mama, a ona je ne smije vratiti kući, uopće, sudjeluju u kazalištu na način na koji inače nisu navikli. *Optimus mundus* u jakim je segmentima sličan onom što kod nas rade Bobo Jelčić i Nataša Rajković ili Boris Bakal, ali nad svim dominira mladenačka zaigranost i opuštenost pa je rezultat originalno kazališno iskustvo.

No, ovim se ugodno iskustvo predstavio kontroverzni Andrej Žoldak, Ukrajinac dvojbene estetske reputacije. Njega ili vole ili ne podnose pa se slično dogodilo i s *Carmen, Exodus* u njegovoj zamisli i režiji, produkciji moskovskog Kazališta nacija. Tradicionalno konfuzna, ali i bogata idejama i slikama, *Carmen* kombinira motive i estetike pa ako ste voljeli njegove ranije predstave – a gledali smo ga na Festivalu svjetskog kazališta – ni ova vam neće teško pasti.

I novi tekst Ivana Viripajeva, u režiji Viktora Rižakova, jednog od najomiljenijih ruskih suvremenih pisaca, provokativan je: monodramu *Srpanj*, ispovijed brutalnog uboj-

Carmen Exodus

ce, govori – žena, a događa se na sceni *Praktika* kazališta, potpuno posvećenoga novom dramskom tekstu.

Oni skloniji eksperimentu mogli su ga naći u izvedbi sanktpeterbuškog kazališta AKHE, miljenika alternativnih scena i u inozemstvu, koji su svojom novom produkcijom *Gobo. Digitalni rječnik* – u jednoj ranijoj varijanti viđenoj na zagrebačkom Eurokazu – ispitivali herojstvo u današnjem vremenu. U režiji Yane Tumine, dvojac iz kazališta AKHE poigravao se i doslovno eksperimentima iz područja kemije i fizike podjednako kao i na kazališnom planu.

Da Rusi igraju i suvremeni inozemni tekst, osim Ginkasove produkcije potvrdili su i Aleksej Borodin koji je uprizorio spektakularnu Stoppardovu *Obalu utopije* koja traje više od deset sati i Sergej Fedotov s produkcijom Martina McDonagha *Osamljeni zapad*, a obje su vrhunski realizi-

rane produkcije dramskog kazališta, ali nedovoljno kazališno provokativne u kontekstu ostatka festivala.

Iznimno zanimljivi *Russian Case* još jednom je potvrdio u čemu je vitalnost suvremenoga ruskog kazališta: kvalitetne škole vrhunskih majstora proizvode stalno nove redatelje, koji, iako rijetko slijede estetike svojih učitelja, vrhunski vladaju zanatom. Kako se, međutim, u tim majstorskim radionicama ne uči samo zanat, nego i stječe razmišljanje o kazalištu kao kreativnom procesu čiji je rezultat jednako važan kao i sam proces stvaranja, mladi koji iz njih izlaze iz godine u godinu polučuju vrhunske kazališne rezultate hrabrim idejama i njihovom podjednakom smionom realizacijom.

Svaka sličnost s našom situacijom potpuno je, naravno, isključena!